

جنگ تجاری چین و آمریکا و تاثیر آن بر تحریم های جمهوری اسلامی ایران؛ سناریوهای محتمل

شهریور ماه ۱۳۹۸

پژوهش های روابط بین الملل
پژوهشکده تحقیقات راهبردی
دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام

تهران، خ طالقانی، نرسیده به پل حافظ پ ۳۷۶

۰۲۱-۶۶۴۹۹۱۱۱

۰۲۱-۶۶۹۷۱۶۸۱-۵

کدپستی: ۱۵۹۱۸۱۶۹۱۱

www.csr.ir

جنگ تجاری چین و آمریکا و تاثیر آن بر تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران؛ سناریوهای محتمل

مقدمه

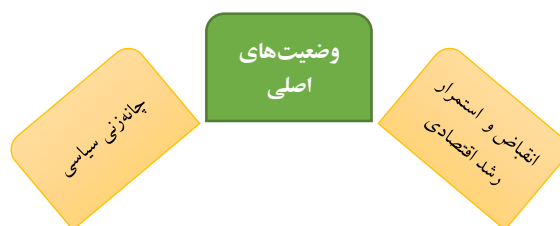
جنگ تجاری آمریکا و چین، مسائل و پرسش‌های مختلفی را تاکنون به همراه داشته و پیچیدگی تعاملات و کنش‌های اقتصادی بلندمدت چین و آمریکا و تاثیر اقتصادی این دو کشور بر اقتصاد جهانی، آینده جنگ تجاری این دو قدرت جهانی را پرابهام ساخته است و با ورود متغیر چانه‌زنی‌های اقتصادی و بده‌بستان‌های سیاسی، پیچیدگی مناسبات نیز بیشتر می‌شود. تاثیر احتمالی جنگ تجاری آمریکا و چین بر صادرات نفت ایران، مسئله‌ای است که با اعلام قطع واردات نفت از آمریکا به چین، به شکل برجسته‌ای نزد نخبگان تصمیم‌ساز مطرح شده است.

ترامپ اندکی بعد از شروع این جنگ تجاری، اعلام کرد که واشینگتن تعرفه ۱۰ درصدی جدیدی را بر روی واردات کالاهای چینی به ارزش ۲۰۰ میلیارد دلار وضع می‌کند که این تعرفه‌ها از تاریخ ۲۴ سپتامبر (۲ مهر) آغاز شد. دولت چین نیز با انتشار فهرستی حاوی حدود ۱۰۰ کالای آمریکایی از جمله اتومبیل، هواپیما و طیف وسیعی از محصولات کشاورزی ایالات متحده به ارزش تقریبی ۵۰ میلیارد دلار، اعلام کرد که زیان اقدام آمریکا را با اعمال تعرفه ۲۵ درصدی بر این محصولات آمریکا جبران خواهد کرد.

در ادامه تقابل‌های تشدید شده در اجلاس آرژانتین در سال ۲۰۱۸، دو طرف برای گفت‌وگوهای نود روزه جهت رسیدن به توافق دو جانبه آتش‌بس اعلام کردند.

۱- وضعیت‌های اصلی پیش‌رو

در جنگ تجاری چین و آمریکا مؤلفه‌های مداخله‌گر سیاسی مانند ابقای برجام با خرید مستمر نفت ایران توسط چین و همراهی چین با اتحادیه اروپا در نجات سیاسی برجام تاثیرگذار هستند. متغیر مداخله‌گر اقتصادی هم با تاثیرگذاری بیشتر در این منازعه حضور برجسته‌تری می‌یابد. وضعیت‌های اصلی و کلان با سناریوهای متنوع در هر یک از دو وضعیت زیر قابل طرح است: ۱- انقباض یا کاهش و استمرار رشد اقتصادی؛ ۲- چانه‌زنی سیاسی.

نمودار شماره ۱: وضعیت‌های اصلی و سناریوهای پیش‌رو

۲-۱-۱- انقباض و استمرار رشد اقتصادی

هریک از بخش‌های وضعیت انقباضی اقتصادی و استمرار رشد اقتصادی بایک سناریو و سناریوی قطع واردات نفت از آمریکا در مجموع سه سناریو را در وضعیت مذکور تشکیل می‌دهند.

۲-۱-۱-۲- سناریوی نخست

در سناریوی نخست «عدم توافق و کاهش رشد اقتصادی چین و آغاز فرایند انقباض اقتصادی چین» قرار دارد. در گزارش صندوق بین‌المللی پول، تاثیرات منفی ادامه تنش تجاری و وضع تعرفه‌های انتقام‌جویانه بین آمریکا و چین در قالب کاهش اعتماد در بازار کسب و کار ذکر شده است که منجر به کاهش سرمایه‌گذاری و انقباض شرایط بازار مالی می‌شود.

در این گزارش آمده است که تولید ناخالص جهانی ۰/۰۸ درصد در سال ۲۰۲۰ کاهش خواهد یافت و با ادامه این روند ۰/۰۹ درصد در سال ۲۰۱۹، تولید ناخالص داخلی آمریکا و ۱/۶ درصد تولید ناخالص داخلی چین نیز سقوط خواهد کرد.

در صورت انقباض اقتصاد چین و کاهش رشد اقتصادی این کشور، احتمال کاهش واردات نفت این کشور از خاورمیانه روند کاهشی یافته، در ادامه فعالیت‌های شرکت‌های امریکایی در چین نیز کاهش پیدا خواهد کرد. شرکت‌های چینی که در زمینه همکاری با امریکا دچار مشکل شده‌اند، می‌توانند توسط بازار یابان و دیپلمات‌های اقتصادی شناسایی و برای همکاری با شرکت‌های ایرانی جذب شوند.

۲-۱-۲-۲- سناریوی دوم

سناریوی دوم «توافق آمریکا و چین برای بازگشت به وضعیت پیش از جنگ تجاری» است که به دلیل وابستگی متقابل هر دو کشور به اقتصاد یکدیگر، این امر از احتمال بالایی برخوردار است. در این سناریو ممکن است چین برای حفظ رشد اقتصادی خود به امریکایی‌ها امتیازات تجاری اندکی بدهد. با توجه به آنکه بسیاری از شرکت‌ها و غول‌های تکنولوژی امریکایی در چین کارخانه داشته، با بسیاری از شرکت‌های چینی برای تولید و تامین قطعات مورد نیازشان قرارداد همکاری دارند، افزایش

تعرفه وارداتی که سران امریکا و چین برای یکدیگر وضع کرده‌اند، می‌تواند تبعات منفی و مخربی را برای اقتصاد این دو کشور به همراه داشته باشد. اپل و فورد از مهم‌ترین شرکت‌هایی هستند که درباره آسیب‌پذیری بالای کاربران و شرکت‌های امریکایی به دولت امریکا هشدار داده‌اند.

به‌عنوان مثال، قانون افزایش تعرفه واردات محصولات چینی به ایالات متحده امریکا، شرکت فورد را مجبور به لغو برنامه‌های پیشین خود در واردات خودروی فورد فوکوس اکتیو

از خط تولید چین کرده است. این خودروساز امریکایی اوایل سال جاری ۲۰۱۸ میلادی بود که تصمیم گرفت برخی از مدل‌ها را از خط تولید خود خارج کند. امریکا در مناسبات تجاری خود با چین تنها هشت درصد از واردات خود را از چین تامین می‌کند که البته همین مقدار، یک چهارم (۲۵ درصد) صادرات چین به امریکا را شامل می‌شود.

نظرسنجی صورت گرفته نشان می‌دهد که بالغ بر ۸۰/۵ درصد از فعالان بازار، تحلیلگران و مردم بر این باورند که در جنگ تجاری میان چین و امریکا، شرکت‌های امریکایی بسیار بیشتر از شرکت‌های چینی متحمل ضرر و زیان خواهند شد.

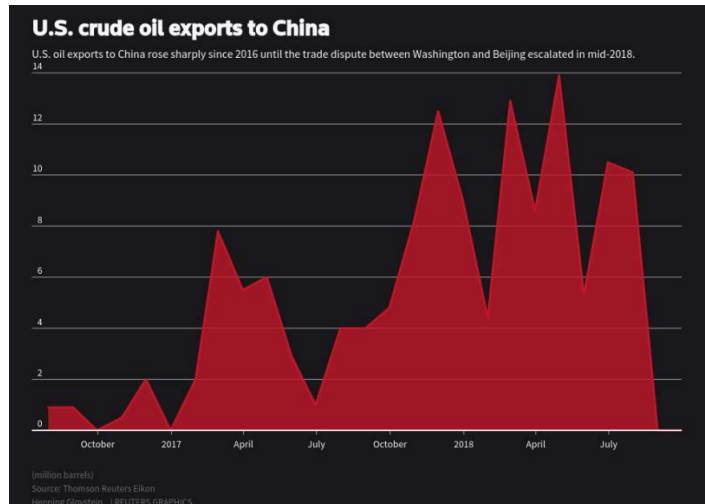
با عادی شدن روابط تجاری چین و امریکا فرصت اندکی برای بهره‌برداری اقتصادی برای ایران به وجود خواهد آمد.

۲-۱-۳- سناریوی سوم

سناریوی سوم «قطع واردات نفت از امریکا» است. چین از ۱۳ میلیون بشکه نفتی که در هر روز مصرف می‌کند، بیش از ۹ میلیون بشکه را از تولیدکنندگان خارجی وارد می‌کند و در هفت ماه نخست سال ۲۰۱۸، به‌طور میانگین ۱۰/۵ میلیون بشکه نفت از امریکا وارد کرده است. شرکت پالایشگاهی غیردولتی مستقل «دانگ مینگ» چین اعلام کرده است که خرید نفت خام از امریکا را متوقف کرده و به واردات نفت از ایران روی آورده است. پکن نیز در واکنش به تعرفه‌های اعمال شده امریکا علیه کالاهای چینی، تعرفه ۲۵ درصدی روی واردات نفت خام از امریکا اعمال کرد.

بعد از چند هفته از آغاز جنگ تجاری، شرکت چینی یونی‌پک اعلام کرد خرید نفت از امریکا را با کاهش محسوسی نسبت به ماه‌های قبل از سرگرفته است.

واردات نفت چین از امریکا با نوسانات بسیاری در دو سال اخیر توأم بوده و کاهش نیمی از واردات نفت چین از امریکا روند غیر معمولی در سیاست‌های انرژی چین نبوده است. نمودار شماره ۲ نوسان واردات نفت امریکا را نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۲: نوسان واردات نفت چین از آمریکا

در احتمال دوم از این سناریو، با قطع واردات نفت از آمریکا، چین همین مقدار را از سایر کانال‌های انتقال نفت در خاورمیانه و آفریقا تامین خواهد کرد. در چهارچوب این احتمال، طبق گزارش‌های بازار انرژی جهان، واردات نفت چین از آفریقا در طول سال‌های گذشته و به‌طور خاص با افزایش بحران جنگ اقتصادی افزایش یافته است (نمودار شماره ۳).

نمودار شماره ۳: واردات نفت چین از آفریقا

در احتمال نخست، امکان افزایش صادرات نفت ایران به چین وجود دارد و در احتمال دوم وضعیت موجود استمرار خواهد یافت. برخی از کارشناسان حوزه انرژی مانند «جان دریسکول» پیش‌بینی کرده‌اند که با تشدید جنگ تجاری و به صفر رسیدن خرید نفت چین از آمریکا، این کشور برای تامین نفت خام خود به نفت ایران وابسته‌تر می‌شود. اعمال تعرفه بر نفت آمریکا قیمت نفت را برای سایر عرضه‌کننده‌ها نسبت به نفت آمریکا باروند کاهشی مواجه می‌کند و فرصت را برای فروش بیشتر آنان فراهم‌تر می‌سازد.

۲-۲- وضعیت چانه‌زنی سیاسی

در وضعیت دوم، چانه‌زنی سیاسی قرار دارد که شامل سه سناریوی جداگانه است.

۲-۲-۱- سناریوی نخست

در سناریوی نخست، در جریان چانه‌زنی توافقی مبنی بر حل منازعه تجاری به شرط قطع واردات نفت از ایران توسط چینی‌ها حاصل می‌شود. این سناریو با دادن امتیاز اقتصادی امریکا به چین و عبور از جنگ تجاری دوجانبه، واردات نفت چین از ایران را به کمترین حد خود (نزدیک به صفر) می‌رساند. «درک سیسورس»^۱ محقق حوزه مسائل اقتصاد سیاسی بر این باور است که اگر امریکایی‌ها در فرایند چانه‌زنی بر سر کاهش تعرفه‌ها با چینی‌ها گفت‌وگوها را آغاز کنند، چینی‌ها کاهش و توقف خرید نفت از ایران را خواهند پذیرفت. ۲. چانه‌زنی مقامات وزارت خزانه‌داری و وزارت امور خارجه امریکا با طرف‌های چینی و وعده بازطراحی تکنولوژیکی پالایشگاه‌های چینی و هندی برای عدم وابستگی آنها به نفت ایران را می‌توان امتیازات پیش‌روی چینی‌ها برای کاهش واردات نفت از ایران و تسهیل رسیدن به راه‌حل مشترک برای منازعه تجاری با امریکا دانست. این سناریو سخت‌ترین سناریو برای آینده روابط اقتصادی ایران و چین است. تطمیع اقتصادی و سیاسی چین توسط امریکا فرصت را برای همکاری اقتصادی چین و ایران کاهش می‌دهد.

۲-۲-۲- سناریوی دوم

سناریوی دوم در قالب عدم توافق سیاسی بین چین و امریکا بر سر به صفر رساندن خرید نفت ایران توسط چین صورت‌بندی می‌شود. در این سناریو چینی‌ها در قالب سازوکارهای مذاکرات صرفاً اقتصادی، در پی حل منازعه تجاری با امریکا خواهند بود و امتیاز قطع همکاری‌های نفتی با ایران را به امریکایی‌ها نمی‌دهند. در صورت وقوع این سناریو وضعیت موجود استمرار پیدا خواهد کرد. روزنامه «چاینادیلی»^۲ که مواضع رسمی دولت چین را منعکس می‌کند، در سرمقاله شماره تازه خود نوشته است توافق تجاری با امریکا در اجلاس سران ۲۰ کشور صنعتی در آرژانتین قابل دستیابی است؛ به شرطی که امریکا «منطقی» باشد و بخواهد به تنش‌های فزاینده خاتمه دهد.^۳

۲-۲-۳- سناریوی سوم

سناریوی سوم، عدم بحث سیاسی بر سر نفت ایران در مذاکرات تجاری بین امریکا و چین است. در این سناریو دو طرف تنها برای مذاکره بر سر اختلافات تجاری پشت میز مذاکره می‌نشینند و در صدد

1 - Derek Scissors

2 - <https://www.cnbc.com/2018/07/23/how-china-can-use-iran-oil-sanctions-to-gain-concessions-in-trade-war.html>

3 - <https://fa.euronews.com/2018/11/30/china-says-trade-deal-possible-at-g20-with-fair-minded-us>

استفاده از کارت‌های سیاسی و کشورهای ثالث برای حل اختلاف خود بر نمی‌آیند. «ویکتوریا ژیالی» از مرکز مطالعات اعراب و اسلام در دانشگاه ملی استرالیا معتقد است: «شکاف بین چین و آمریکا به این معنا نیست که چینی‌ها بخواهند با کارت ایران در صحنه رقابت با آمریکا میدان‌داری کنند و نفوذ خود را در خاورمیانه گسترش دهند».^۴

نمودار شماره ۵: وضعیت چانه‌زنی سیاسی و سناریوهای سه‌گانه

۳- سناریوی احتمالی برای آینده نزدیک

تاثیر مذاکرات تجاری آمریکا و چین بر صادرات نفت ایران در قالب دو وضعیت کلان بررسی شد. برخی از سناریوها با احتمال وقوع بیشتری روبه‌رو هستند و برخی امکان وقوع کمتری دارند. سناریوهای افزایش خرید نفت ایران توسط چینی‌ها و استفاده از کارت سیاسی و اقتصادی ایران در مذاکرات با آمریکا، به علل چهارگانه زیر امکان وقوع اندکی دارند:

۳-۱- دلیل نخست

چینی‌ها با انتقال وضعیت انزوای ژئواکونومیکی ایران به وضعیت منازعه ژئواکونومیکی و ژئوپلیتیکی، با آمریکا مخالف‌اند و تمایلی به حضور پرچالش در خاورمیانه و رقابت شدید در خاورمیانه را با آمریکا ندارند. علی‌رغم حضور ایران در نقشه طرح کمربند جاده ابریشم، چینی‌ها هزینه طرح مذکور را از امتیازات موقعیت ژئواکونومیکی ایران بالاتر می‌دانند و تاکنون انگیزه‌ای برای سرمایه‌گذاری‌های هنگفت بلندمدت در صنعت انرژی ایران از خود نشان نداده‌اند. خروج شرکت سی‌ان‌پی سی‌۵ چین از

4- <https://www.alaraby.co.uk/english/indepth/2018/9/20/china-us-trade-war-impact-on-the-middle-east>

5- CNPC

حوزه سرمایه‌گذاری نفت در ایران و جریمه شرکت ZTE به دلیل دور زدن تحریم‌های ایران و کاهش واردات نفت از ایران و به صفر رساندن آن، ظرف شش ماه پیش‌رو از جمله فشارهایی است که امریکایی‌ها به چینی‌ها وارد کرده‌اند.

۲-۳- دلیل دوم

چینی‌ها از کانال‌های مختلف برای واردات و تامین نفت بهره می‌برند و با متنوع‌سازی کانال‌های انتقال نفت به داخل کشور، از آسیب‌پذیری کمتری برخوردارند. منابع نفتی در حاشیه جنوبی خلیج فارس، عراق و افریقا می‌توانند منابع جایگزین نفت ایران در شرایط بحرانی باشند.

۳-۳- دلیل سوم

منافع حاصل از تعامل اقتصادی چین با بازارها و دلار امریکا بسیار بیشتر از منافع حاصل از صادرات کالا و واردات انرژی از ایران است. تجارت ۳۵ میلیارد دلاری چین با ایران، در مقایسه با سهم ۵۰۰ میلیارد دلاری تجارت این کشور با امریکا اندک است. در صورت ادامه‌دار شدن جنگ تعرفه‌ای امریکا و چین، اقتصاد چین با نیم درصد کاهش رشد رو به‌رو خواهد شد و فقط کشورهای همسایه و واقع در کریدور جاده ابریشم هستند که می‌توانند هزینه کاهش صادرات چین به امریکا را برای چینی‌ها کاهش دهند.

۴- نتیجه‌گیری

در سناریوهای طرح‌شده، سناریوی سوم و احتمال اول یعنی افزایش صادرات نفت از ایران در نتیجه کاهش واردات نفت از امریکا توسط چین، بهترین سناریو با تاثیرگذاری بالا برای جمهوری اسلامی ایران است. ایران می‌تواند با استفاده دقیق و هوشمندانه از دیپلماسی نفتی در سیاست خارجی در تعامل با چینی‌ها به افزایش صادرات نفت به چین اقدام کند. طبق بررسی‌ها، سناریوی محتمل برای آینده نزدیک این است که چینی‌ها به مذاکره با امریکایی‌ها ادامه خواهند داد تا به توافق تجاری مناسب برای جلوگیری از کاهش رشد اقتصادی دست یابند. از سرگیری واردات نفت از امریکا به رفتار تجاری امریکا بستگی دارد و جمهوری اسلامی می‌تواند از این فرصت برای افزایش صادرات نفت به چین استفاده کند.

امیرعباسی خوشکار